

ujra járják a már megjárt út egy részét. Az ilyen kérődző munka pedig nem embernek való, nem is fejlődik tőle az ember. A középiskola, mihelyt tehetta, eldobta a tagozást, miért vigyük be most minden belső kényszer nélkül, sőt a belső beosztás erőszakolásával a polgáriskolába?

Ismétlem tehát itt, a mit előbbi cikkemben a tagozódás elejtéséről mondtam. Az így külső szervezetében is egységessé tett polgáriskola egységes célja gyanánt pedig kimondandó, hogy: *a polgáriskola feladata gyakorlati irányú általános oktatással művelt állampolgárrá nevelni.* E meghatározásba belefér az az értelmezés, a mit a polgáriskoláról adtam és azt kívánom alatta érteni. Megengedem azonban, hogy másnak sikerül ugyanazt szerencsésebben fejezni ki. A lényeges élőttem az, hogy ugyanazt értsük alatta.

A Tanács tantervvázlata ugyanezt az értelmezést tünteti föl, daczára, hogy meghatározásában benne van a «szakszerű irány». Nem kellene a dolog érdemében való egyezés után szót emelnem ellene, de mégis kívánatosnak tartanám, hogy a «szakszerű» szó teljesen mellőztessék. Ezzel útja lesz vágva a mostani és későbbi félreértéseknek, a szakszerűség előre látható követelőzéseinek. Ott fenyeget mindig a felső keresk. iskolák képe; már pedig az eddigi tapasztalatok arra tanítanak, hogy ez az iskola szervezet tekintetében inkább kerülendő példa, mint követendő minta gyanánt választandó.

KOVÁCS JÁNOS.

A REFORMATUS TANÍTÓKÉPZŐK ELSŐ TERVE.

Erdélyben a reformatus tanítóképzésről a XIX. század első felében kezdtek gondolkodni. Anyagi ereje nem volt a református egyházkerületnek s a népnevelés ügyét aránylag csak kisebb eszközökkel mozdította elő; időnként tankönyveket, térképeket osztatott ki a garasos pénztár jövedelmeiből, melyet e célra alapítottak.

1836-ban Erdély földleírását 10,000, Magyarország térképét 1000 példányban nyomatta ki a főconsistorium s kiosztatta a falusi népiskolák közt. Ezzel kapcsolatban tájékoztatást kért az iskolák állapotáról s Szentgyörgyi Imre elnöke alatt bizottságot küldött ki e jelentések összegezésére. Jegyzője Salamon József kolozsvári tanár volt. Ő készítette az első tervezetet a tanítóképzőről. A bizottság jelentéséből kitűnik, hogy a tervezés eszméje ennek kebelében merült föl újból. Azt mondják

a jelentésben, hogy a falusi és városi iskoláknak legnagyobb gyengéje az alkalmas tanítók hiánya. A német protestáns államokban e célra külön intézetek vannak, melyeket fejedelmi bőkezűséggel pártfogolnak. Nálunk ilyenre nem lehet számítani, legfejlebb, ha a collegiumok mellett lehetne felállítani. Egyébiránt megvallják, nem az övék e gondolat, mert a főconsistorium a gymnasiumok számára készített tervezetbe már fölvette egy pár évvel előbb, de az eszme testet nem öltött. Most tehát felújítják az eszmét, tervet is nyujtanak be s megvitatás alá bocsátják.

A bevezetés rövid foglalatja ez. A mily nagy fontosságúak a falusi és városi kisebb iskolák a népnevelésre, oly szomorító tapasztalat az, hogy kevés kivétellel nagyon elhagyott, nyomorult állapotban szenvednek. Régóta igyekeznek jó szívű egyesek útmutató értekezéseikkel segíteni a bajon, az egyházi főhatóság is tett kísérletet különféle intézkedésekkel, de siker nélkül.

Három főszükségük van a falusi iskoláknak: jó tanító, jó kézikönyv és jobb tanítói fizetés. A két elsőről különböző időben gondoskodott a főconsistorium némileg. Az iskolamesterek oktatását oly módon intézte a collegiumokban, hogy mindenik rendes professor hetenként legalább két órát adjon a maga szakjából azoknak, kik tanítói pályára szánják magokat. Egy jó kézi- és olvasókönyv készíttetését is tervbe vette, több professort felszólított reá, de sem a tanításból, sem az olvasókönyvből nem lett semmi. Egyedül a garasos pénztárnak fennebb említett áldozata enyhített valamit a szükségén. A tanítóképzés előmozdítására a következő javaslatot teszi a bizottság «Alaprajz» czim alatt:

Minő ismeretek kívánhatók egy tanítótól?

I. 1. Vallás és a szent könyvek bővebb ismerete, a bibliának, nyomtatott vagy írott egyházi beszédeknek értelmes olvastatása s olykor könyv nélkül elmondatása. 2. Az erkölcsstudományból a kötelességek tudománya; különösen a tanítói kötelességek. 3. Rövid egyháztörténet, különöbben a hazai protestans egyház története. 4. Katekhetika vagy a vallás tanításának tanítása módja.

II. 1. Számvetés — a mennyit a classisokban szoktak tanulni, — rövid geometria legalább a lánczmérés gyakorlatával. 2. Föbéli számvetés. 3. A számvetés e kétféle nemének tanítása módja.

III. 1. Világtörténelem oly népszerűen, a mint Bredow írta «Nevezetességek» czimű munkáját. 2. Hazai történelem valamelyik magyar történetíró munkája szerint. 3. Természetrájz. Növénytan. 4. Földrajz. 5. Hazánk törvényes alkotmányának rövid ismertetése. 6. Mindezeknek tanítása módja.

IV. 1. Pædagogica — rövid elméletben, — de különösen a didactica vagy a gyermekek tanításának módja, még pedig miként kell tanítni a gyermekeket 1. a) olvasni, b) írni, c) számotvetni. 2. Ének. 3. Zene,

nevezetesen orgona, a hegedűvel legalább annyi, a mennyivel az énektanítást könnyítheti. 4. Irás vagy fogalmazásbeli gyakorlások.

E tudományokat tanulnak a philologus deákok két osztályából azok, kik tanítói pályára szánták magokat; föl lehetne venni közéjük a rhetorica osztályt legalább első osztályzatú (ma 3-as) eredménnyel végzett és 16 dik évöket betöltött ifjakat.

Tanítanak a rendes professorok, rendes óráikon kívül hetenként 2 órán, a mellékelt órarend szerint, mely a kolozsvári ev. ref. collegiumhoz van alkalmazva s melyet a többi főiskolák körülményeikhez alkalmazhatnának.

E növendékek, mint a többi deákok, a collegium tagjai lennének, ugyanazon fegyelem alatt. A többiekkel együtt végeznék tanulmányukat. A közös tanulmányokból velők együtt állanának nyilvános vizsgálatra; külön tanulmányaikból pedig legalább két napig tartó külön vizsgálatot tennének, melyről külön jegyzőkönyvet kellene fölvenni s nyomtatott bizonyítványt félévenként kellene kiadni.

Gyakorlati ügyességet úgy szerezhethének, hogy a helybeli fiú- és leányiskolákban hetenként egy-két órát tanítanának, erről bizonyítványt nyerhetnek, ha valamelyik professor előtt a tanításból vizsgálatot tesznek s az iskola rendes tanítója igazolja az érdekelteknek az órák tartásában tanusított szorgalmát.

Egyébiránt rájuk lehetne bizoni, rendes felvigyázat alatt, a collegiumi osztálybeli énektanítást s a hol nincs városi kisebb iskola, mint például Kolozsvárt, a gymnasium két alsó osztályában gyakorolhatnák a tanítást, a rendes professor felvigyázása alatt.

A mellékelt órarend mutatja, hogy a kijelölt tudományos és gyakorlati tanításokat mindenik collegium elvégezhetné; de még fennmarad az a kérdés, hogy vállalkoznak-e ifjak e czélszerű tanfolyamra?

Minden kezdet nehézséggel jár, itt még balitéletek is állanak útban. A reformatió kezdetén a külföldi akadémiákról hazatért jeles férfiak voltak az iskolamesterek; ma (1836-ban beszél) pedig a nagyobbára elaljasodott falusi tanítók miatt, még a név is megvetés tárgya lett s jóformán csak azok vállalkoznak, kik tudatlanságuk miatt egyebek nem lehetnek s korhelységöknél fogva a munkás életet kerülik.

De meg lehet értetni az ifjúsággal e hivatás tisztességes és fontos voltát, valamint azt, hogy szorgalmas önműveléssel, sikeres munkával nagyobb becsvé s egyenként magokra nézve jövedelmezőbbé válik. És megértetvén velők, hogy országunk alkotmánya személyes nemesi kiváltságokkal ruházta fel s így személyes műveltségöktől és munkásságuktól függ, hogy igazi nemesek, a hazának hasznos tagjai legyenek: remélni lehet, hogy a balitéletek eloszlanak, az ifjak e pályához kedvet nyernek.

Leghathatósabb eszköz volna az intézet biztosítására, ha az erdélyi

ev. ref. anyaszentegyház kötelezővé tenné és végre is hajtaná, hogy az egyházközségek iskoláikba csak oly tanítót válasszanak, kik az iskolatanítói két évi tanfolyamot minden gyakorlatokkal együtt dicséretesen bevégezték, erről, valamint jó erkölcsükről teljes bizonyítványt tudnak előmutatni. Az egyházközségek választó joga ezzel nem csorbulna, mert a négy collegium növendékei közül, valamint a szolgálatban levő érdemesebbek közül, tetszésük szerint választhatnának.

Oszlathatná a balvélekedést az is, ha a papjelölteket szintén kötelezné a főconsistorium a didactica tanulására, továbbá valamelyik iskolában gyermekek tanítására, erről bizonyítványt állíttatna ki s papi állás elfoglalására nem bocsátná ilyen bizonyítvány nélkül.

Előmozdítná az érdeklődést e pálya iránt az is, ha az egyházkerület nyilvántartaná a dicséretesen végzett ifjak névsorát s a főconsistorium ajánlaná őket az üresedésbe jutott tanítói állásokra; ha az új esztendei ajándékokat tőkésíthetné s a szóbeli dicséreten kívül az érdemes tanítókat pénzsegélyvel is jutalmazhatná. Fokozná az érdeklődést az is, ha az academica promotiojú változó rectorásokba csak olyanokat neveznének ki, kik rendes tanulmányaik végzése mellett az iskolatanítói neveléstant, és didacticát, énekiskolát és orgonálást valamelyik iskolában tanulták s bizonyítványuk van róla. Ki kellene terjeszteni e követelést a magántanítókra is.

Az ily módon végzett ifjú tanítók megismerhetnék a szolgálatban levőknek tanításmódját, legalább az olvasásban, akár az egyházi visitatiók alkalmával, ha az esperesek magokkal vinnék őket, akár úgy, hogy a partialis synodusok alkalmával három csoportban összehívnák a szolgálatban levő ifjabb tanítókat ily gyakorlatra.

A tanítóképző élén állana a rendes professorok közül egy director, ki jegyzőkönyvbe iktatná az intézet tagjait s azon theologus ifjak neveit, kik rendkívüli hallgatók volnának; a tanjegyeket, erkölcsi magaviselet érdemjegyét megállapítná a többi tanítókkal egyetértve s rendes naplóba vezetné: az alsóbb iskolákban végzett gyakorlatokat ellenőrizné; az egész intézet ügyeit nyilvántartaná; a bizonyítványokat a többi professorokkal együtt aláírná, pecsételné, kiadná.

A fizetések javítására nem ad javaslatot a bizottság, csak reményét fejezi ki, hogy az iskolákról beadandó jelentések felvilágosítást nyújthatnak, sőt új segély forrást is nyithatnak.*

Ennyi a terv. Érdekességét emeli első volta az erdélyi ref. egyházkerületben s az a körülmény, hogy a *nagyenyedi* tanítóképző alapjául ez szolgált.

* 2—1836. főcons. lt. sz.

Kiegészítésül közöljük még a többi collegiumoknak a javaslatra adott véleményét és a tervezett tanfolyam órarendjét.

A *székelyudvarhelyi* collegium elöljárósága tárgyalván a tanítóképző tervét, az intézet nagy fontosságát s közérdek szempontjából szükséges voltát elismeri, de kijelenti, hogy a professorok csekély száma, nagy elfoglaltsága miatt nem vállalhatja magára a rendkívüli munkát. Vállalhatják oly collegiumokban, hol több a professor. A tantervre megjegyzi, hogy a felsorolt tudományok száma igen sok; a gyakorlások nagy számát a tanítói pályára készülő, különben is gyöngébb tehetségű tanulók nem bírják meg, különösen a miatt, hogy a rendes tanfolyamot is végezniök kell. A tanítói pályára készülőket teljesen fel kellene menteni a rendes tanfolyam órái alól.¹

A *marosvásárhelyi* elöljáróság sajnálatát fejezi ki a fölött, hogy a tantárgyak közül kimaradt a rajztanítás. Egyébiránt a tanárok vállalkoznak a tanításra, de azt *kívánják*, hogy a tanítói pályára csak deákokat bocsássonak, mert ide is érett elméjű ifjú kell s mivel a felsőbb osztályokat a tervezet szerint átszökött ifjak, ha tanítói állást nem kapnak, felbontják a collegium belső rendjét.

Ezek az ifjak a nekik kijelölt tárgyakat, a rendes tanfolyam körében 28 órán hallgathatják. A terv szerint még 12 rendkívüli órát kellene hallgatniok, tehát összesen 40 órát. Ez igen sok. Ha pedig a rendes leczkék alól felmentenék őket, nem nyerhetnének segélyt a collegiumtól; külön osztályt kellene alkotni számukra, a mi terhes volna s ha az illetők állást nem nyernének, zavarokat is idézhetne elé.

A fiú- és leányiskolákban való gyakorló tanítás is nehézségekkel jár a tanulók ily elfoglaltsága mellett. Legfennebb annyit tehet az elöljáróság, hogy magántanítványokat ad azoknak, kik a pædagogiat az első évben sikerrel hallgatták.

A didacticat véleményök szerint kellene a deákoknak is tanulniok, mivel a magántanításhoz szükségök van reá. Egyébként elfogadják a javaslatot.²

A *kolozsvári* tanári kar egész terjedelmében elfogadta a javaslatot, megjegyzés nélkül.³

¹ 186—1837. főcons. lt. sz.

² 234—1837. főcons. lt. sz.

³ 129—1837. főccns. lt. sz.

Iskolatanítói seminarium két esztendei cursusra.

Első esztendő.

I. félév.

Folyószám	Tudomány	Tanító	Közöns.	Külön	Praktikai gyakorlások
			leczkén	órán	
			hetenként		
1	Hitvallás és biblia bővebb ismerete	Theologiae professor	szerd. és szomb. 9—10 óráig 2	—	Biblia és prédikációk olvasása és elmondása szerdán 5—6 óráig.
2	Fejbeli számvetés	A mennyiségtan tanára vagy praeses	—	2	Gyakorolják az alsóbb osztályokban, tanítva.
3	Világtörténelem	A történelem tanára	—	2	—
4	Természetráaj	A mennyiségtan tanára	2	—	—
5	Didactica	A bölcsészet tanára	—	2	—
6	Ének mestersége	Énektanító	6	—	Precesen és osztályokban.

II. félév.

1	Rövid egyháztört. és katekhetica	Theologiae professor	9—10 óráig 2	1	Biblia olvasás.
2	Fejbeli számvetés	A mennyiségtan tanára	—	2	Gyakorolják az alsóbb osztályokban.
3	Világtörténelem	A történelem tanára	—	2	—
4	Hazai törvény	A jogtanár	—	2	—
5	Földrajz és tanítás módja	A bölcsészet tanára	—	2	—
6	Ének mestersége	Énektanító	6	—	Gyakorolják az osztályokban, mint énektanítók; a preceseken ők énekelnek.
7	Orgona és hegedű	Praeses	—	2	

Második esztendő.

I. félév.

Polyszám	Tudomány	Tanító	Közöns.	Külön	Praktikai gyakorlások
			leczkén	órán	
			hetenként		
1	Erkölcstudomány	Theologiae professor	szerd. és szomb. 9—10 óráig 2	—	Biblia és prédikációk olvasása és elmondása szerdán d. u. 5—6 óráig.
2	Számvetés és tanítása módja	A mennyiségtan tanára vagy praeses	—	2	Az alsóbb osztályokban.
3	Hazai történelem	A történelem tanára	—	2	—
4	Paedagogia	A bölcsészeti tanára	—	2	—
5	Ének mestersége	Énektanító	6	—	Precesen orgona mellett, s mint énektanítók az osztályokban.
6	Orgona és hegedű	Praeses	—	2	—

II. félév.

1	Erkölcstudomány s különösen a tanítói kötelességek	Theologiae professor	2	1	—
2	Geometria	A mennyiségtan tanára vagy praeses	—	2	—
3	Földrajz	A bölcsészeti tanára	—	2	—
4	Magyar írásbeli gyakorlás	A történelem tanára	—	2	—
5	Növénytan	Praeses	—	2	A mezőn tavasszal gyakorolva.
6	Ének mestersége	Énektanító	6	—	—
7	Orgona	Praeses	—	2	—